

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

4. Порядок призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми : постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 р. № 1751. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1751-2001-п#n96> (дата звернення: 18.04.2025).

5. Про систему громадського здоров'я : Закон України від 6 вересня 2022 р. № 2573-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2573-20#Text> (дата звернення: 18.04.2025).

6. Про схвалення Стратегії розвитку системи охорони здоров'я на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках : розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2025 р. № 34-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/34-2025-р#n17> (дата звернення: 18.04.2025).

7. Слабкий Г. О., Рогач І. М., Качала Т. В. Вплив війни з рф на чинники поведінково-біологічного характеру формування громадського здоров'я населення України. Матеріали 77-ї підсумкової наук. конф. професорсько-викладацького складу «УжНУ». Факультет післядипломної освіти та доуніверситетської підготовки. Ужгород, 2023. С. 57–58.

8. Статут Всесвітньої організації охорони здоров'я : Статут ВООЗ від 7 квітня 1948 р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU46004> (дата звернення: 18.04.2025).

Юлія Варваринець

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,

спеціальність 231 Соціальна робота,

Тернопільський національний педагогічний

університет імені Володимира Гнатюка

Наталія Олексюк,

доктор педагогічних наук, професор,

професор кафедри соціальної роботи

та менеджменту соціокультурної діяльності

Тернопільський національний педагогічний

університет імені Володимира Гнатюка

ПРОБЛЕМИ ДІТЕЙ-СИРІТ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ВІЙНИ

У статті схарактеризовано поняття «діти-сироти», «діти, позбавлені батьківського піклування» та обґрунтовано особливості життєдіяльності цих категорій людей. Автором описано вплив закладів інституційного догляду, громадських організацій і релігійних об'єднань на процес соціалізації дитини. Визначено пріоритетні напрями досліджень в означеній сфері.

Ключові слова: *війна; діти-сироти; діти, позбавлені батьківського піклування; заклади інституційного догляду; незаконне усиновлення; захист прав дітей.*

Постановка проблеми. Російська воєнна агресія в Україні спричинила значну дитячу кризу, яка зачепила мільйони дітей. Згідно офіційних даних, більше 600 дітей загинуло, 1893 – поранені, 2093 – зниклі без вісті, 19546 – депортовані та/або примусово переміщені, а щонайменше десять тисяч втратили батьків чи опікунів, ставши сиротами[1]. Ці цифри лише верхівка айсбергу – реальні масштаби лиха можуть бути значно більшими. Особливо незахищеними стали діти з інтернатів та прифронтових територій, багато з яких опинилися під загрозою депортації або стали жертвами незаконного усиновлення.

Система державної опіки в Україні під час війни зіштовхується з численними викликами, але продовжує працювати над захистом прав дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківської опіки. Держава та громадські організації об'єднують зусилля для створення безпечного середовища для найуразливіших членів суспільства. Важливо, щоб усі діти отримали необхідну підтримку та мали можливість повернутися до нормального життя в родині.

Виклад основного матеріалу. Військові дії РФ в Україні різко поглибили кризу в системі піклування над дітьми-сиротами, створивши низку складних, часто взаємопов'язаних проблем. Інституційні заклади, які й до повномасштабного вторгнення Росії в Україну потребували реформування, опинилися під загрозою через руйнування, обстріли та відсутність безпеки. Чимало закладів інституційного догляду, особливо на сході та півдні країни, були змушені евакуюватися в умовах хаосу, що призвело до розриву соціальних зв'язків, втрати документів та психологічної травматизації дітей.

Діти – основа майбутнього кожної нації, її найвища цінність. Для України, як і для будь-якої цивілізованої держави, турбота про дітей-сиріт

та тих, хто залишився без батьківської опіки, має бути пріоритетним завданням. Це не просто обов'язок, а втілення глибинних людських ідеалів, офіційно закріплених у міжнародних документах – Конвенція ООН про права дитини та Женевська декларація прав дитини [4. с. 2].

Відрадно, що держава бере на себе роль гаранта прав та інтересів таких дітей, забезпечуючи їм не лише фізичний захист, а й умови для повноцінного розвитку. Особливу увагу приділяється питанням сімейного влаштування – усиновленню, опіці, створенню дитячих будинків сімейного типу та іншим формам піклування, як на внутрішньодержавному, так і на міжнародному рівні. Важливо, щоб кожна дитина, позбавлена батьківської турботи, отримала шанс на щасливе дитинство в атмосфері любові, поваги та розуміння. Це не лише виконання міжнародних зобов'язань – це інвестиція в майбутнє, де кожна дитина, незалежно від обставин, зможе реалізувати свій потенціал і стати повноцінним членом суспільства.

Дитина-сирота – це дитина, в якій померли чи загинули батьки [2]. Діти, позбавлені батьківського піклування – це діти, які залишилися без піклування батьків у зв'язку з позбавленням їх батьківських прав, відібранням у батьків без позбавлення батьківських прав, визнанням батьків безвісно відсутніми або недієздатними, оголошенням їх померлими, відбуванням покарання в місцях позбавлення волі та перебуванням їх під вартою на час слідства, розшуком їх органами Національної поліції, пов'язаним з відсутністю відомостей про їх місцезнаходження, тривалою хворобою батьків, яка перешкоджає їм виконувати свої батьківські обов'язки, а також діти, розлучені із сім'єю, підкинуті діти, батьки яких невідомі, діти, від яких відмовилися батьки, діти, батьки яких не виконують своїх батьківських обов'язків з причин, які неможливо з'ясувати у зв'язку з перебуванням батьків на тимчасово окупованій території України, в районах проведення антитерористичної операції, здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії російської федерації у Донецькій та Луганській областях, та безпритульні діти [3].

Державні форми опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування в Україні під час війни зазнали суттєвих змін та викликів. Збройна агресія росії проти України стала серйозною загрозою для життя та безпеки багатьох дітей, а особливо для дітей-сиріт. Держава зобов'язана забезпечити не лише фізичну безпеку дітей, але й їхні права, психологічний комфорт та соціальну адаптацію. Головним недоліком

державних форм опіки є відсутність родинного тепла та близькості, що відіграють ключову роль у становленні особистості. В умовах інтернатів, де панує колективне виховання, діти позбавляються індивідуального підходу – їхні унікальні потреби, таланти та емоційні запити часто лишаються непоміченими. Наслідки такого виховання стають особливо очевидними, коли випускники інституцій розпочинають самостійне життя. Вони стикаються з серйозними труднощами: від елементарних побутових питань до складнощів у соціалізації. Ця проблема підкреслює важливість створення умов, максимально наближених до сімейних, де кожна дитина могла б отримати не лише догляд, а й особистісний розвиток, емоційну підтримку та практичні життєві навички. Саме тому, так важливо розвивати сімейні форми виховання – усиновлення, прийомні сім'ї, опіку. Лише в умовах, наближених до родинних, дитина може отримати потрібну підтримку, розкрити свій потенціал і навчитися бути самостійною. Сьогодні держава активно працює над створенням умов для усиновлення та підтримки сімейних форм виховання, адже це є важливим аспектом у забезпеченні емоційного благополуччя дітей.

Важливим аспектом соціальної роботи з означеною категорією дітей залишається їх психологічна підтримка. Діти, які зростають без батьківського піклування, несуть важкий емоційний тягар, що глибоко впливає на їхній психологічний розвиток. Відчуття покинутості та відсутність безпечного сімейного середовища створюють підґрунтя для внутрішніх конфліктів і тривожних станів. Без тепла родинних стосунків у таких дітей часто формується спотворене сприйняття себе, що виявляється у комплексі неповноцінності, страху близькості та труднощах у комунікації. Сироти особливо вразливі до психічних розладів – від хронічної тривоги до глибокої депресії. Найважчі наслідки спостерігаються у тих, хто втратив батьків у травматичних обставинах: під час воєнних дій, катастроф чи насилля. Такі діти часто живуть із посттравматичним синдромом, який перешкоджає їм адаптуватися до звичного життя, довіряти людям та знаходити своє місце в суспільстві. Відсутність своєчасної психологічної допомоги лише посилює ці проблеми, створюючи замкнене коло соціальної дезадаптації.

Висновки. Таким чином, проаналізувавши, проблеми дітей-сиріт під час війни, можемо сказати, що війна в Україні викликала масштабну кризу, яка особливо жорстоко вплинула на найуразливішу категорію – дітей-сиріт. Сьогодні постає нагальна необхідність переосмислення підходів до опіки

над дітьми-сиротами. Традиційні інтернатні форми виховання, що позбавляють дітей індивідуальної уваги та сімейного тепла, демонструють свою неефективність, особливо у воєнний час. Випускники таких закладів часто виявляються абсолютно непідготовленими до самостійного життя, стикаючись із соціальною дезорієнтацією та психологічними проблемами. Вирішення цієї кризи потребує комплексного підходу, що поєднує: пріоритет сімейних форм виховання (усиновлення, прийомні сім'ї, опіка); створення ефективної системи психологічної реабілітації. Особливу увагу слід приділити дітям, які пережили подвійну травму – втрату батьків і жахіття війни. Їхнє майбутнє залежатиме від того, наскільки ефективно вдасться відновити систему опіки, зробивши її більш гнучкою та орієнтованою на інтереси кожної окремої дитини. Це не тільки питання соціальної політики, але й моральний обов'язок суспільства перед найбільш вразливою категорією.

Список використаних джерел

1. Діти війни. URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>
2. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов для соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
3. Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов для соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text>
4. Лисюк А.М Грабовська Г.М. Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування під час військових дій. Київ. 2022. С.5.

Марина Васильєва-Халатникова

доцент, кандидат педагогічних наук

доцент кафедри соціальної реабілітації та соціальної педагогіки

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Україна

м.Київ

ПЕРСПЕКТИВИ ІНКЛЮЗИВНОГО ТУРИЗМУ У РОБОТІ ФАХІВЦЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З РІЗНИМИ КАТЕГОРІЯМИ КЛІЄНТІВ

Автор розглядає перспективи інклюзивного туризму у роботі фахівця соціальної роботи з різними клієнтськими групами. Визначає, що